

Ивана Ћирић

Музеј Николе Тесле, Београд
ivana.ciric@tesla-museum.org

Тадија Стефановић

Факултет савремених уметности у Београду
t.stefanovic@yahoo.com

017.1:027.022

<https://doi.org/10.18485/melissa.2017.16.2.ch16>

БИБЛИОТЕЧКА ГРАЂА ИЗ ОБЛАСТИ ЛЕПИХ УМЕТНОСТИ У БИБЛИОТЕЦИ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

Сажетак

Музеј Николе Тесле у Београду, јединствена је институција науке и културе у Србији и свету. У музеју се од 1952. чува оригинална заоставштина Николе Тесле. Међу изузетно вредним музејским колекцијама, посебно се издваја *Лична библиотека Николе Тесле*. Ова библиотечка целина проглашена је за културно добро од великог значаја као ретка и стара књига 2014. године. Чине је монографске студије, серијске публикације и хемеротечка збирка. У раду су размотрена монографска дела из Теслине библиотеке из области лепих уметности, која су богатством тема и садржаја, и својим истакнутим местом у култури и уметности међуратног света, препознати као тема специфичне важности.

Кључне речи: Никола Тесла, библиотечка грађа, лепе уметности, културна баштина.

Музеј Николе Тесле у Београду, јединствена је установа науке и културе. Она баштини личну заоставштину Николе Тесле, српског научника светског реномеа, чија су достигнућа дубоко уткана у темеље савремене цивилизације. Важан део ове заоставштине чини библиотечка грађа која је проглашена за културно добро од великог значаја као стара и ретка књига 2014. године.¹ Она се састоји од књига, часо-

---

1 На основу Закона о културним добрима, чл. 26, који се односи на стару и ретку књигу, Управни одбор Народне библиотеке Србије је Личну библиотеку Николе Тесле 18. марта 2014. године прогласио за културно добро од великог значаја као стару и ретку књигу. Видети: *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34, 26. март 2014, 48.

писа и исечака из штампе. Књиге и периодика систематизовани су по темама и садржајима. Сачувани су и многобројни примерци научних, техничких, политичких, културно-уметничких и хумористичких часописа и магазина. Због своје изузетне вредности, исечци из новина и часописа третирали су као посебна целина овог фонда (Теслини новински исечци - Хемеротека).² Осим чланака о Николи Тесли, хемеротека садржи и истраживања других научника и проналазача који су се бавили науком и техником, а која је Тесла ревностно прикупљао.

У музеју се чува и библиотечки фонд који је формиран током година рада музеја. У библиотечком фонду Музеја Николе Тесле налази се преко 2.000 монографских јединица. Од овог броја, 1.172 монографских библиографских јединица припада Личној библиотеци Николе Тесле.³ Теслине књиге се разликују по обиму, величини и по врсти повеза. Највећи број књига има броширани повез али су у великом броју заступљене и корице од картона и платна. У нешто мањем броју наилазимо на корице од коже и на оне које су израђене од комбинације коже и платна.

Сл. 1. Део Личне библиотеке Николе Тесле.

- 2   Колекција новинских исечака и новина из личне заоставштине Николе Тесле састоји се од укоричених и неукоричених исечака. Укоричени чланци се налазе у педесет седам посебних албума а број неукоричених још увек није познат.
- 3   Стање фонда монографских публикација Музеја Николе Тесле утврђено је 31. марта 2016.

Монографске публикације из Теслине библиотеке не представљају обиман фонд, али су тематски и садржински веома разноврсне. У овом делу фонда чувају се књижевна дела поезије и прозе, речници, енциклопедије, инжењерски приручници, научне расправе, сепарати и књиге из области уметности и културе. Велики део наслова је на српском језику, али заступљеношћу ипак предњаче енглеска издања. Део фонда чине и дела на немачком, француском и италијанском језику.⁴ У Теслиној библиотеци се налази стотину педесет три књиге са посветом дародавца. Ове посвете је написало укупно стотину тринаест личности од којих су већина били његови пријатељи или колеге. Међу дародавцима се налази и Бокшан Славко, Јован Дучић, Иван Мештровић и други.⁵

Иако малобројна, монографска издања о уметности, део су завештања нашег знаменитог научника, па су сходно томе важна сведочанства о његовим приватним интересовањима, односно о улози уметности и културе у његовом животу. Изузетна посвећеност научном раду, није умањила Теслину заинтересованост за културне и уметничке садржаје, које је он предано пратио читавог живота, и који су несумњиво употпунили његов разноврстан друштвени живот, духовно га обогатили и надахнули.

У раду је представљено пет монографских дела из области сликарства, вајарства и позоришне уметности. Најстарије дело из области уметности у Теслиној библиотеци је *The Mestrovic Exhibition*, каталог у којој је приказана изложбена поставка Ивана Мештровића у Бруклинском музеју. Публикована је у Њујорку 1924. а аутор уводне речи и каталога је Кристијан Бринтон (Christian Brinton).⁶ Илустровано је укупно тридесет седам скулпторских дела. Осим неколико изложених радова грађанске провенијенције, попут *госпође Руже Мештровић* и *Девојке која чита*, остали су са религиозном тема-

4 Ивана Ђирић, *Виртуелна библиотека Николе Тесле*, Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1, ур. Вранеш Александра, ур. Марковић, Љиљана, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014: 79-80.

Nikola Tesla, *Moji izumi* (Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1997), 15.

5 Vesna Radojev, *Teslina lična biblioteka, knjige sa posvetom* (Beograd: Muzej Nikole Tesle, 2003), 87-160.

6 *The Mestrovic Exhibition*, New York 1924

тиком *-Анђео са флаутом, Мадона са дететом, Девојка која се моли, Христ и Магдалена, глава Јована Крститеља* и друго. Изворишта Мештровићеве инспирације, аутор каталога је пронашао на Косову пољу, у песмама о Бановић Страхињи и Кнезу Лазару и Девет Југовића, о хајдуцима, темама о којима је опширно писано у уводном тексту. Тесла није лично посетио изложбу, што се види из његовог одговора на Мештровићево писмо у коме се између осталог каже: „Драги и велики уметниче! Радо сам примио Ваш одговор и још ће ми милије бити са Вама се лично упознати, јер то је била моја велика жеља има већ много година. Покушо сам више пута да посетим Вашу знамениту изложбу али нијесам се могао одтргнути од исто тако важног као и занимљивог посла“.⁷ Међутим, иако изложби није лично присуствовао, Тесла у Сједињеним Америчким Државама ревносно пратио дешавања из југословенске и српске уметности и културе и одржавао контакте са реномираним уметницима.

Сл. 2. Биста Николе Тесле из 1952. Рад Ивана Мештровића.

Теслино и Мештровићево пријатељство, поткрепљује још једна књига из библиотеке нашег чувеног научника. То је францу-

7 MNT 125-363A, 15. децембар 1924.

ско издање Мештровићеве изложбе у музеју *Jeude Raume* из 1933. у Паризу, насловљена *Exposition Ivan Meštrović*. У књизи је дат преглед изложених дела, уметникова биографија као и списак јавних споменика које је урадио до 1932. године.⁸ Такође, побројане су и светске метрополе у којима је Мештровић до тада излагао своја дела. У каталогу је илустровано двадесет пет вајарских композиција. Између осталих приказани су *Уметников аутопортрет*, *Портрет мајке у бронзи*, *Мојсијева глава и шака у мермеру* и друго. Књига има и Мештровићеву посвету: „Своме великом земљаку г. Н. Тесли за љубав и пријатељство, Париз, 15. III 1933.“ У Теслиној архиви сачувано је неколико писама и позивница које су њих двојица разменили између 1924 и 1939. године.⁹ Дивљење према великом уметнику посебно речито, исказано је у једном телеграму у коме је, између осталог забележено да „... ради нашег потомства и свегславенског рода желим да после моје смрти остане моја биста од чудотворне руке Мештровића ... ваш обожаватељ, Никола Тесла“.¹⁰

У Теслиној заоставштини налази се и критичка студија насловљена „*100 Paintings and Drawings from the objective to abstract by A. Walkowitz*“, у којој су заступљени радови четири аутора, који су из различитих углова истражили и протумачили стваралаштво Абрахама Валковича (Abraham Walkowitz). Књига је публикована 1925. године у Њујорку. У овом издању илустровано је људско тело, неколико портрета, једна мртва природа, пет пејзажа и осам цртежа Њујорка.¹¹ Аутори су Валковича представили као још једног импресионисту који је открио вибрацију луминозне атмосфере. На предлисту је опширна уметникова посвета Николи Тесли за његов седамдесет девети рођендан. Осим што је био укључен у културна дешавања, научник је био широко цењен у уметничким круговима, чији га посленици нису заобилазили ни у његовим позним годинама, о чему сведочи и овај Валковичев гест.

Ширина и садржајност Теслиних уметничких интересовања потврђена је још једним делом из његове библиотечке колекције. То је књига *Pickwick*, објављена у Њујорку 1927. године, у којој су обрађене

8 То су споменици из Цавтата, Загреба, Сплита, Дубровника, Београда, Вараждина и Чикага.

9 MNT 125-361–363A, MNT 125-366A–367A, MNT 125-370A, MNT 125-378A.

10 MNT 125-378A. Телеграм је Тесла послао 18. септембра 1939. године.

11 Дела су рађена техником оловке и угљена.

теме из позоришне уметности. Књига носи наслов истоимене позоришне представе, која је настала по новели *Пиквикови папири*, првој у опусу чувеног аутора Чарлса Дикенса. Представу је продуцирао Френк Рајли (Frank C. Reilly) а извођена је у Царском театру у Њујорку. У овој књизи приказан је поменути позоришни комад, имена ликова и глумца који су их тумачили као и фотографије тих глумаца на сцени. Уводне стране књиге посвећене су биографији Чарлса Дикенса, и пропраћене графичким приказом портрета овог великана, аутора Марсела Маурела. Осим пропратног текста у књизи су приказане две табле слика у боји и надахнути цртежи ликова из позоришне представе у три чина.

Поштовање које је Тесла уживао у уметничким круговима, потврђено је још једним насловом из његове библиотеке *John David Brčín Sculptor*.¹² Ову књигу, Брчин је поклонио Тесли са посветом: „Госп. Николи Тесли Very Sincerely John David Brčín“. Виртуозност овог вајара у уводу велича професор уметности са Рокфорд колеџа, Маркес Реицел (Marques C. Reitzel). Уз пратећи текст, илустроване су скулптуре, споменици и рељефи са преовлађујућом религиозном и митолошком тематиком. Такође су илустровани и вајани портрети и бисте мушкараца, жена и деце. Брчин је урадио и портрет Марка Твена, који је и приказан на једној табли у књизи. Укупно је илустровано тридесет вајарских дела овог уметника.

Међуратни период, био је време великана савременог доба. У том смислу, вредност и важност Тесле као највећег међу њима, даје посебну ноту његовој библиотеци, која је препозната, призната и валоризована као културно добро од посебног значаја. Важност и вредност збирке књига са темама из уметности и културе је важна за сагледавање живота и дела славног научника из једног другог угла, досада недовољно заступљеног у историографским истраживањима. Иако расположивим фондом мала, ова збирка је својеврсни споменар релација међу највећим југословенским умовима из света науке, културе и уметности у домовини и дијаспори. Она одражава међусобно уважавање и пријатељства која су остала трајна успомена на ово доба, на научнике и уметнике који су пореклом потекли са истог националног и духовног простора. Збирка открива једног Мештровића, Валко-

12 Књига је штампана у Чикагу 1935. године.

вича и Брчина, из потпуно друге визуре, која је грађена и профилисана управо кроз перспективу пријатељских односа које су они имали са највећим српским и светским научником свога доба, Николом Теслом.

Извори и литература

- Abraham Walkowitz. *One Hundred Drawings*. New York, 1925. Print.
- Christian Brinton. *The Mestrovic Exhibition*. New York, 1924. Print.
- Exposition Ivan Meštrović*. Paris, 1933. Print
- Fond Muzeja Nikole Tesle, Lična arhiva Nikole Tesle, MNT.
- Marques E, Reitzel. *John David Brcin Sculptor*. Chicago, 1935. Print.
- Nikola Tesla. *Moji izumi*. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 1997. Štampano.
- Pickwick*. New York, 1927. Print.
- Службени гласник Републике Србије, бр. 34, 26. март 2014, 48.
- Ђирић, Ивана. „Виртуелна библиотека Николе Тесле“. *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23/09 – 25.09.2016. Зборник радова. Књ.1*. Александра Вранеш (ур.), Љиљана Марковић, (ур.). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014. Штампано.
- Vesna Radojev. *Teslina lična biblioteka, knjige sa posvetom*. Beograd: Muzej Nikole Tesle, 2003. Štampano.

Ивана Ђирић Тадија Стефановић

The Nikola Tesla Museum in Belgrade is the only museum in the world that preserves the original Tesla's legacy. Apart from many valuable collections, The Museum keeps Tesla's personal library, which was proclaimed as cultural heritage of great importance. Tesla's Library comprises of monographs, serial publications and press slipping collection. Within the Library fund there are over 7000 books and magazines, and over 50000 press clippings. This material is very diverse in content, with many texts from the field of natural sciences, social sciences, as well as those related to arts and culture.

This paper will consider, in more detail, the Library material regarding Fine arts. We believe that the library, rich in subjects that are covered and followed by picturesque illustrations is a fantastic testament of the time Tesla lived in. The study and the representation of this part of the fund is of great importance for both the library profession and scientific community, and for wider public because it puts the promotion of cultural heritage in it's main focus.